

Олена Катеруша
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-8007-3610>

ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ НАВЧАЛЬНОГО ДИСКУРСУ ПІД ЧАС ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ІНТЕГРАТИВНИХ ЗАСАДАХ

У публікації порушується питання про забезпечення фахової підготовки майбутніх економістів з урахуванням галузевої інтеграції.

Окрема увага звертається на організацію лексичної роботи студентів економічних спеціальностей, яка спрямовується на спостереження над структурно-семантичними особливостями економічних і міжгалузевих термінів, а також на актуалізацію семантичних відтінків термінів у процесі розгортання навчального економічного дискурсу.

Знаходить авторське вирішення питання дидактичного оброблення інформації, яка стосується впорядкування й унормування, переструктуризації національної й міжнародної економічної терміносистеми на засадах інтеграції.

Наголошено на тому, що міжнародна інтеграція й еволюція в розумінні осмислення й подальшого переосмислення базових інтегративних економіко-юридичних понять (насамперед які стосуються економічних прав, свобод і обов'язків людини; економіко-правових відношень на рівні держава / громадянин) актуалізує соціолінгвістичний чинник осмислення економіко-юридичного поняття. Кореляція статусу держави і міри дотримання прав і свобод людини визначається рівнем розвитку свободи й демократії в суспільстві; політичний дискурс держави у сфері прав людини становить аргумент дотримання/недотримання інтересів.

Моделювання навчального дискурсу майбутніх економістів на інтегративних засадах передбачає урахування таких аспектів: вивчення механізму реалізації інституційного змісту економічних прав людини залежно від рівня демократичності чинного економіко-політичного складу; апеляція до сформованих соціокультурних традицій і звичаїв населення, що визначають національну економічну систему; вивчення географії матеріальних ресурсів країни, ступеня її залучення до системи світових господарських і політичних зв'язків.

Інтегративний принцип розгляду економічних понять передбачає внесення до навчального дискурсу питання імплементації законодавчої системи щодо економічних прав і свобод людини. У розглядуваному аспекті рекомендованим є розгляд економічного і юридичного статусу людини і громадянина, закріпленого в Конституції України; зіставлення механізмів дотримання економічних прав в інших країнах.

Обґрунтовано, що результати навчальної діяльності майбутніх економістів на інтегративних заняттях досягаються відповідно до загального уявлення про розглядувану проблему економічного спрямування; розширення світогляду майбутніх економістів шляхом оволодіння базовими й міжгалузевими поняттями.

Ключові слова: економічна освіта, майбутні економісти, інтеграція, економічні терміни, міжгалузеві терміни.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Формування нових суспільно-політичних відносин вимагає відповідних змін у системі чинного законодавства і в регулюванні економіко-правових відносин, що в умовах глобалізації й міжнародного співробітництва набувають характеру не лише безпосередньої міжкультурної взаємодії, але й специфіки реалізації економічного механізму відповідно до особливостей правової побудови держави. Поглиблення політичних, культурних, наукових, економічних та інших зв'язків зумовлює відповідне регулювання галузей суспільного життя, що мають регулюватися правом, юридичною (або правничою) мовою, яка обслуговує економічну галузь.

У зв'язку з цим виникає потреба впорядкування й унормування, а іноді навіть переструктуризації національної й міжнародної економічної терміносистеми на засадах інтеграції. Ідеться насамперед про проблему понятійної неузгодженості термінів у рамках міжнародного економіко-юридичного дискурсу, що може призводити до комунікативної неточності.

Зважаючи на вищесказане, актуальність дослідження визначається:

– усвідомленою необхідністю українського суспільства в мовному забезпеченні термінотворчих процесів, вільному розвиткові економічної термінології та її гармонізації з динамікою сучасної економічної юриспруденції;

– потребою подальшого лінгвістичного опрацювання економічних термінів як системи понять спеціальної галузі наукового знання.

Моделювання навчального дискурсу під час фахової підготовки майбутніх економістів актуалізує врахування сучасної соціально-економічної ситуації в умовах глобалізаційних перетворень інформаційної цивілізації [1], [7], [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання економічної і юридичної освіти перебували в полі наукової уваги Е. Гідденса, М. Тітмі, Л. Уорда. Актуальними є дослідження, спрямовані на виявлення соціальних функцій економічної і юридичної освіти, виявлення рівнів взаємодії

інституалізації економічного й освітнього інституту (Д. Гольдшмідт, Л. Коган, О. Якуба). Модернізація вітчизняної вищої економічної освіти уможлиблює раціональне розроблення перетворень, які забезпечують відповідний навчальний дискурс і дидактичний супровід.

Засади інноваційного розвитку економічної освіти досліджуються міждисциплінарно як засобами загального теоретичного (філософського і культурологічного), так і спеціального (педагогічного, соціологічного, емпіричного) аналізу (В. Арсенюк, В. Кремінь). Це дозволяє застосовувати евристичний потенціал різноманітних культурологічних підходів (ціннісний, культурно-антропологічний і інші), виявити ціннісні орієнтації і норми культури, що визначають новації в юридичній освіті.

Мета публікації – розкрити специфіку організації навчального дискурсу майбутніх економістів на інтегративних засадах.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Функціонування в економічних текстах спеціальної економічної і юридичної лексики надає змогу зробити узагальнення, що його лінгвістичний статус варіюється, а ступінь його поширення в економіко-юридичному просторі чи загалом конкретній субмові може змінитися. Вони набувають нових семантичних відтінків, можуть використовуватися як загальні поняття задля подальшого моделювання семантичних реалізацій, а також розвитку системних взаємозв'язків у юридичній субмові.

Розвиток сучасних економічної і юридичної наук вимагає вдосконалення їх термінологічних систем, а отже, дослідження проблем становлення, лінгвістичних особливостей, семантики, дериваційних процесів і стилістичного функціонування галузевих економіко-юридичних термінологій.

Особливого значення в період поглиблення інтеграції країн та міжнародних зв'язків набуває функціонування економіко-юридичної термінології у поєднанні з термінологією правознавчих актів, зокрема в юридичних документах, економічних угодах, працях, які містять певні юридичні рекомендації, вимоги й положення [7].

Варто також наголосити на тому, що міжнародна інтеграція й еволюція в розумінні осмислення й подальшого переосмислення базових інтегративних економіко-юридичних понять (насамперед які стосуються економічних прав, свобод і обов'язків людини; економіко-правових відношень на рівні держава / громадянин) актуалізує соціолінгвістичний чинник осмислення економіко-юридичного поняття. Кореляція статусу держави і міри дотримання прав і свобод людини визначається рівнем розвитку свободи й демократії в суспільстві; політичний дискурс держави у сфері прав людини становить аргумент дотримання / недотримання інтересів.

Викладене вище дозволяє:

1) констатувати тісний взаємозв'язок чіткості й семантичного наповнення юридичної мови залежно від сформованості економічної картини світу, а також контексту відповідного соціально-політичного досвіду сучасних розвинених демократій;

2) здійснити аналіз поняття, сутності і структури прав і свобод людини і громадянина з урахуванням сучасних політологічних і правових підходів;

3) урахувати основні концепції теорій демократії, де базовими поняттями є права людини і громадянина як чинника розвитку і становлення демократії як в окремій державі, так на міжнародному рівнях, що дозволяє виробити єдиний міжнародний економіко-юридичний дискурс;

4) аналізувати лінгвокогнітивну парадигму в економіко-юридичній субмові в корелятивному взаємозв'язку з концепцією політичних, соціально-економічних і культурних прав як особливої групи прав людини; поняття громадянина;

5) компаративно подати співвідношення економіко-юридичного тлумачення базових понять відповідно до осмислення практики сучасних демократичних правових соціальних держав в юридичній галузі.

Інтегративний аспект у лінгвістичному розумінні розглядаємо як семантичне стягнення базового поняття, яке розглядається в економічній і юридичній галузі як релевантне.

Із позиції лінгвістичного розгляду системності економічної субмови є з'ясування особливостей становлення і розвитку національної й міжнародної економічної терміносистеми, висвітлення продуктивних лексико-семантичних процесів у сучасному термінотворенні мови економіки, аналіз типових моделей термінотворення і мотивації семантики терміноелементів економічної субмови, а також аргументація взаємозалежності екстра- й інтралінгвальних чинників у формуванні особливостей терміносистеми національної мови в контексті історії становлення субмови економіки суспільств сучасного міжнародного простору.

Лінгвокогнітивний аналіз дозволяє дослідити внутрішню структуру мовних одиниць на позначення понять економіки: 1) загальноекономічних понять (права, свободи, обов'язки людини); 2) суб'єкта економічної діяльності; 3) фахівця економічної діяльності; 4) економічного злочину; 5) покарання за економічний злочин; 6) юридичного документа, що засвідчує чинність економічної діяльності; 7) судочинства; 8) майнових правовідносин.

Наукова економічна картина світу динамічна й диференційована порівняно з концептуальною, яка має основою діяхронний розвиток уявлення про економічні поняття, і безпосередньо відбиває ті зміни й перебудови, які відбуваються в соціумі (у публікації ми врахували тенденцію до міжнародної суголосності в розумінні базових економіко-юридичних понять; друга тенденція до інформатизації усіх сфер суспільства окреслює вимогу розроблення методик визначення маркерів, які б дозволили розмежовувати фахову прагматично доцільну у рамках Інтернет-гіпертексту інформацію у змісті підготовки майбутніх економістів, а також шляхів формування наукової економічної картини світу).

Викладене вище дозволяє окреслити такий формат організації навчального дискурсу у змісті фахової підготовки майбутніх економістів:

1) формування полісемантичної моделі економічної реальності, де семантика реалізується через апеляцію гіперпосилання, перехід від однієї інформації до іншої, почасти не пов'язаної з нею як за змістовими характеристиками, так і за ідейним навантаженням (наприклад, коментар, що

стосується теоретичного аспекту становлення розуміння понять «суб'єкт економічної діяльності», «економічні права й обов'язки особистості», «економічно-правова держава»);

2) формування у свідомості людини двох реальностей: інформаційної, яка уможлиблює миттєве перетворення економічної інформації, яка транслюється, поєднується, копіюється, анулюється тощо; й актуальної, яка може мати діаметрально протилежні параметри; репрезентувати міжкультурний досвід економічної співпраці.

Міжнародна економічна парадигма корелює на законодавчому рівні, де юридичний дискурс передбачає точність уживання термінологічної економічної лексики, яка стосується розуміння захисту громадян з боку закону від необґрунтованого арешту, посилання, надмірного втручання в їх особисте життя не тільки держави, а й організованою недержавної сили з економіко-юридичної позиції [8, с. 118].

Вище окреслені економічні поняття варто розглядати в рамках усталеного міжнародного контексту, оскільки інтеграція висуває вимоги одностороннього захисту економічних прав людини в межах планети. У межах термінологічної кореляції зважаємо на таку ознаку економічного дискурсу, як точність і логічність.

Корелятивність функціонування економічних термінів визначають напрям творення системи функціонально-стильової синоніміки, а також критерій для виявлення системно-структурних зв'язків синонімів у субмові економіки, яка дозволяє моделювати навчальний дискурс у змісті підготовки майбутніх економістів.

Моделювання навчального дискурсу майбутніх економістів на інтегративних засадах передбачає урахування таких аспектів:

– вивчення механізму реалізації інституційного змісту економічних прав людини залежно від рівня демократичності чинного економіко-політичного складу;

– апеляція до сформованих соціокультурних традицій і звичаїв населення, що визначають національну економічну систему;

– вивчення географії матеріальних ресурсів країни, ступеня її залученості до системи світових господарських і політичних зв'язків.

Інтегративний принцип розгляду економічних понять передбачає внесення до навчального дискурсу питання імплантації законодавчої системи щодо економічних прав і свобод людини. У розглядуваному аспекті рекомендованим є розгляд економічного і юридичного статусу людини і громадянина, закріпленого в Конституції України (ст. 3; розділ 2).

Зіставлення на основі економіко-юридичного параметру змісту Конституції України з попередньої конституцією дозволяє зробити висновок про те, що Конституція України закріпила якісно нову систему прав і свобод людини і громадянина, імплементававши відповідні положення міжнародно-правових актів, що стосуються прав і свобод людини. Якщо в радянській конституції закріплені соціально-економічні, політичні і громадянські права і свободи людини, то Конституція України послідовно закріплює громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні, інформаційні й екологічні права і свободи людини і громадянина. Відповідно, до питань, які виносяться на розгляд, варто віднести міру імплементації Конституцією України міжнародно-правових актів і норм з питань прав і свобод людини, а також розширення їх складу (ідеться про ряд інформаційних та екологічних прав).

Навчальна дискусія також має передбачати обговорення ступеня забезпечення гарантій закріплених Конституцією України економічних прав (ступінь збагачення їх змісту).

Уведення до Конституції України інформаційних прав пояснюється змінами, які нині відбуваються в історії людської цивілізації, пов'язані з потужним розвитком і поширенням електронних мережевих комунікацій, які одночасно мають тісний взаємозв'язок з соціально-культурними, освітніми й політичними змінами. Інформаційна модернізація й переструктурування усіх сфер суспільства детермінує становлення суспільного устрою, який конститується на

комплексному, багатосторонньому знанні, також пов'язаної з процесом структурно-семантичних змін інформації. При цьому постає питання про об'єктивне й аксіологічне розмежування наукового економічного знання, яке сприяє подальшому розвитку уявлення про закони міжнародного економічного співробітництва; закони, які визначають подальші розробки в економічній галузі й інформації, яка в контексті їх соціальної й соціалізаційної ролі в інформаційному суспільстві сприймається як коеволіційне начало інформаційної цивілізації.

Окрім того, актуальною стає суперечність між актуальністю наукових економічних знань, які визначають подальший розвиток галузі, і знань надлишкових, які становлять гіперпосилання і не містять тематично змістовної і безпосередньо пов'язаної інформації.

Виклад економічної інформації майбутнім економістам на інтегративних засадах визначаємо в такому форматі:

1. Подати розгорнутий висновок з теми заняття (ключові тези, визначення найважливіших положень розглядуваної теми, коментар важливості їх засвоєння для подальшого вивчення економічної науки, а також застосування в процесі майбутньої фахової діяльності).

2. Розробити для студентів економічних спеціальностей завдання для самостійної підготовки до наступного заняття (підготувати аналітичну довідку на основі матеріалу підручників..., укласти тезаурус ..., знайти на соціально-економічній карті... зробити аналітичну довідку, отримати в бібліотеці..., знайти в мережі Інтернет... тощо).

Суперечність також зумовлюється тим, що інформаційні процеси значною мірою впливають на перебіг сучасного духовно-культурного й економічного життя суспільства окремої держави й людства загалом, визначають культурну парадигму сучасного представника інформаційної цивілізації.

Якщо йдеться про предметну економічну інформацію, то мається на увазі зміна парадигми економічного життя особистості. З одного боку, поширені програми комп'ютерного перекладу й репрезентації міжнародного досвіду, що,

безумовно, збагачує економічний досвід людини, а також сприяє реалізації міжнародного економічного комунікаційного обміну, з іншого, – насиченість економічної інформації може засвоюватися констатувально, поза інтеріоризацією ціннісних орієнтацій.

На окремих розгляд виноситься питання розгляду економічної системи як аксіологічної цінності в рамках сучасної інформаційної цивілізації. Оскільки традиційно глобалізація характеризується як фінансово-економічний феномен, культурні форми дозволяють на основі взаємопроникнення різних технологій розкривають більш широкий діапазон оброблення й розвитку економічної та юридичної інформації; мовної інформації, використовуваної задля обслуговування вказаних галузей, тобто фахова мова.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В умовах інформаційно-освітнього середовища навчальний дискурс під час фахової підготовки студентів економічних спеціальностей має передбачати вивчення й аналітичне оброблення економічної інформації, яка повинна значною мірою визначати економічну культуру, активізувати моральні орієнтири в цій галузі, оскільки культура становить життєвизначальну і стратегічно спрямовану на соціально-економічний розвиток позицію суспільства.

Функціонально-структурний аналіз щодо виокремлення економічних термінів із сукупності знаків системи мови, аналіз перспективи функціонування українських юридичних термінів, вивчення їх формальної та семантичної структури, розроблення класифікацій термінів субмови економічного права, питання впорядкування, уніфікації, стандартизації терміносистем є актуальним для впорядкування національної і міжнародної економічної термінології.

Список використаних джерел

1. Аналітичні матеріали за результатами моніторингу законодавства у науково-технічній сфері економічно розвинутих країн світу. Київ, ЦДПН ім. Г. М. Доброва НАН України, 2003. 10 с.
2. Арсенюк В. П. Українське термінознавство. Львів : Світ, 1994. 215 с.
3. Большой экономический словарь / под ред. А. Азрилияна. Москва : Институт новой экономики, 2002. 798 с.

4. Бондарчук Б. Удосконалення форм і методів навчання відповідно до вимог Болонського процесу. *Вища школа*. 2005. № 2. С. 35–41.
5. Кремень В. Освіта і наука України «Шлях модернізації». Київ : Грамота, 2003. 213 с.
6. Якиляшек В. Й. Інтегративний підхід до формування імовірнісно-статистичних понять. *Педагогіка і психологія*. 1998. № 2. С. 69–78.
7. Gans H. Middle American Individualism. The Future of Liberal Democracy. N.Y. L., 1988.
8. March J. And Olsen J. Rediscovering Institutions. The Organizational Basis of Politics. New York; London: The Free Press. 1989. p. 118.

References

1. *Analitichni materialy za rezultatamy monitoryngu zakonodavstva u naukovotekhnichnij sferi ekonomichno rozvynutyx krayin svitu* [Analytical materials on the results of monitoring the legislation in the scientific and technical area of economically developed countries]. Kyiv, CzDPIN im. G. M. Dobrova NAN Ukrayiny, 2003. 10 p. [in Ukrainian]
2. Arsenyuk V. P. (1994). *Ukrayinske terminoznavstvo* [Ukrainian terminology]. Lviv : Svit, 1994. 215 p. [in Ukrainian]
3. *Bolshoj ekonomycheskyj slovar* [Large economic dictionary] / pod red. A. Azrylyyana. Moskva : Ynstytut novej ekonomyky, 2002. 798 p. [in Russian]
4. Bondarchuk B. (2005). *Udoskonalennya form i metodiv navchannya vidpovidno do vymog Bolonskogo procesu* [Improvement of forms and methods of teaching in accordance with the requirements of the Bologna Process]. *Vyshha shkola* [High school]. 2005. 2. P. 35–41. [in Ukrainian]
5. Kremin V. (2003). *Osvita i nauka Ukrayiny «Shlyax modernizaciyi»* [Education and science of Ukraine «The Way of Modernization»]. Kyiv : Gramota, 2003. 213 p. [in Ukrainian]
6. Yakylyashek V. J. (1998). *Integratyvnyj pidxid do formuvannya imovirnisnostatystychnyx ponyat* [An integrative approach to the formation of probabilistic and statistical concepts]. *Pedagogika i psyxologiya* [Pedagogy and psychology]. 1998. 2. P. 69–78. [in Ukrainian]
7. Gans H. (1988). Middle American Individualism. The Future of Liberal Democracy. N.Y. L., 1988.
8. March J. and Olsen J. (1989). Rediscovering Institutions. The Organizational Basis of Politics. New York; London : The Free Press. 1989. p. 118.

Olena Katerucha. The Substantive Aspect of the Educational Discourse During the Professional Training of Students of Economic Specialties on an Integrative Basis

The publication raises the issue of providing training for future economists, taking into account sectoral integration. Special attention is paid to the organization of lexical work of students of economic specialties, which is directed to the observation of the structural-semantic features of economic and intersectoral terms, as well as the actualization of semantic shades of terms in the process of deployment of educational economic discourse.

Special attention is paid to the organization of lexical work of students of economic specialties, which is directed to the observation of the structural-semantic features of economic and intersectoral terms, as well as the actualization of semantic shades of terms in the process of deployment of educational economic discourse.

It finds the author's solution to the issue of didactic processing of information, which relates to the ordering and rationing, restructuring of the national and international economic terminological system on the principles of integration.

It is noted that international integration and evolution in the sense of understanding and future rethinking of the basic integrative economic-legal concepts (especially those relating to economic rights, freedoms and responsibilities of a person, economic and legal relations at the level of

state/citizen) actualizes the sociolinguistic factor of understanding of economic and legal concepts. The correlation of status of state and observance of human rights and freedoms is determined by the level of development of freedom and democracy in society; the political discourse of state in the field of human rights is the argument of observance / non-observance of interests.

The modelling the educational discourse of the future economists on an integrative basis involves the following aspects: study of the mechanism for implementation of the institutional content of economic human rights depending on the level of democracy of the existing economic and political composition; appeal to the existing socio-cultural traditions and customs of the population, determine the national economic system; study of the geography of domestic material resources, degree of its involvement in the system of world economic and political relations.

The consideration of integrative principle of economic concepts provides the introduction of the issue of implementation of legislative system on economic rights and freedoms into the educational discourse. In the considered aspect it is recommended to evaluate the economic and legal status of a person and a citizen established by the Constitution; compare the mechanisms of observance of economic rights in other countries.

It is proved that the results of training activities of future economists in integrative classes are achieved according to the general idea of the problem of economic direction; expansion of the outlook of future economists by mastering the basic and cross-sectoral concepts.

Keywords: economic education, future economists, integration, economic terms, inter-sectoral terms.